

การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
ในจังหวัดนครปฐม^{*1}
Application of King's Philosophy to Analysis of Community
Problems in Nakhon Pathom Province

สมชัย แสนภูมิ และวินากน ที่รัก
Somchai Saenphumi and Winakon Theerak
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand
Corresponding Author, E-mail: winakon@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับกลุ่มจิตอาสา 2) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับการเสริมพลังชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหาภายในชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล อำเภอ นครชัยศรี และอำเภอสามพราน รวม 34 คน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงอธิบายจากเอกสาร และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลังการอบรมการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาโดยเฉพาะหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” พบว่า กลุ่มจิตอาสาทั้ง 3 กลุ่ม ให้คำนิยามว่า หลักการเข้าใจ คือ เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละชุมชน เข้าใจสภาพของชุมชน มีข้อมูลที่ชัดเจน หลักการเข้าถึง คือ เยี่ยมตามหมู่บ้านเพื่อถามถึงสภาพปัญหา เข้าไปช่วยเหลืออย่างจริงจัง ด้วยรักแบบไม่มีเงื่อนไขและหลักการพัฒนา คือ มีจัดอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ ด้านต่างๆ

*ได้รับบทความ: 23 สิงหาคม 2565; แก้ไขบทความ: 19 ธันวาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 22 ธันวาคม 2565
Received: August 23, 2022; Revised: December 19, 2022; Accepted: December 22, 2022

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การใช้จิตอาสาเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในจังหวัดนครปฐม ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ผ่านจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

2. การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน พบว่า กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล และอำเภอสามพราน เสียส่วนใหญ่ลงมติให้ “ปัญหาขยะ” เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนและสามารถสร้างกิจกรรมภายใต้กลุ่มจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีความสอดคล้องกัน เนื่องจากทั้งสองอำเภอเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกันและมีสภาพความเป็นปริมณฑลติดกับกรุงเทพมหานคร และกลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรี เสียส่วนใหญ่ลงมติให้ “ปัญหาการรुक้าแม่น้ำท่าจีน” เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนและสามารถสร้างกิจกรรมภายใต้กลุ่มจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาได้สุดท้ายพบว่ากลุ่มจิตอาสาเป็นกลุ่มคนที่มีจุดแข็งในด้านทุนทางสังคม เมื่อจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนหรือเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนในอนาคตมักจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การเสริมพลังชุมชน; กลุ่มจิตอาสา; ศาสตร์พระราชา; วิเคราะห์ปัญหาชุมชน; นครปฐม

Abstract

This research aim is 1) to disseminate the knowledge of the King's Philosophy to volunteer groups and 2) to study the application of the King's Philosophy and community empowerment to analyze problems within the community. Using qualitative research, the key informant was the volunteer group of the Phutthamonthon, Nakhon Chai Si, and Sampran districts, a total of 34 people selected by purposive sampling. Research tools include documentary research, focus group interviews, non-participant observation, and descriptive analysis.

The study found that:

1. After training on applying the King's Philosophy, especially the principle of "understanding, connecting and development". They defined understanding as understanding the problems that arise in each community and the state of the community through clear information. The principle of connecting is visiting villages, asking about the problem's condition, and sincerely coming to help with unconditional love. And the principle of development is that there is training at local learning centers.
2. The community problem analysis found that the volunteer groups of Phutthamonthon District and Sampran District considered the "waste problem" an urgent and important problem and could create activities under the volunteer group to solve the problem. Both areas face the same problem because they are adjacent to the capital city. And the Nakhon Chai Si District volunteer group voted for the "Tha Chin

River encroachment problem” which is an urgent problem, and activities can be created under the volunteer group to solve the problem. Finally, found that the volunteer group was a group of people who had strengths in social capital. When organizing activities to increase community potential or to solve community problems in the future, it often receives good cooperation from government agencies.

Keywords: Community Empowerment; Volunteer group; King's philosophy; Analysis of Community Problems; Nakhon Pathom Province

1. บทนำ

ภายใต้บริบทสังคมไทยที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุ การเติบโตทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้สังคมไทยเกิดการแข่งขันสูงอันนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและปัญหาทางสังคมต่างๆ สภาวะการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย เช่น การมีค่านิยมทางวัตถุ การมุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จนละเลยการทำให้ส่วนรวม สิ่งเหล่านี้เป็นช่องว่างและส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งจังหวัดนครปฐมเป็นหนึ่งในพื้นที่จังหวัดปริมณฑลที่เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองที่ประสบปัญหาทางสังคมสูง เช่น ปัญหาความปลอดภัย จราจร มลภาวะ ขยะ ยาเสพติด การครอบครองพื้นที่อย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา จังหวัดนครปฐม, 2561, หน้า 111)

ในขณะเดียวกัน จังหวัดนครปฐมมีความโดดเด่นเรื่องกลุ่มจิตอาสาของภาคประชาชน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดนครปฐมต่างเข้ามารวมตัวทำกิจกรรมเพื่อสังคมต่างๆ โดยเฉพาะในวันสำคัญของประเทศ ส่งผลให้บทบาท

ของกลุ่มจิตอาสาเพิ่มขึ้นและมักร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานราชการ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานราชการและภาคประชาชนเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มจิตอาสาสมัครภาพในการระดมทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อจัดกิจกรรมเพื่อสังคม จากการสำรวจของคณะผู้วิจัยพบว่า อำเภอพุทธมณฑลมีสมาชิกกลุ่มจิตอาสาประมาณ 2,500 คน อำเภอนครชัยศรีประมาณ 2,000 คน และอำเภอสสามพรานประมาณ 1,800 คน (กลุ่มจิตอาสาอำเภอ นครชัยศรี, การสัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอสสามพราน, การสัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563) ถือเป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่มีศักยภาพและเป็นกำลังสำคัญที่สามารถช่วยพัฒนาชุมชนและร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล อำเภอ นครชัยศรี และอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากสามอำเภอนี้เป็นพื้นที่ใกล้กรุงเทพมหานคร และมีพื้นที่ติดต่อกันและมีปัญหาทางสังคมใกล้เคียงกัน รวมไปถึงมีกลุ่มจิตอาสาที่มีความโดดเด่นใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ยังต้องการเข้าไปเสริมพลังให้

กับสมาชิกกลุ่มจิตอาสาผ่านการสร้างเครื่องมือการเสริมพลังชุมชนด้วยการสร้างรูปแบบจิตอาสาเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนผ่านเครือข่ายจิตอาสาในพื้นที่ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำแนวทางการเสริมพลังชุมชนและจิตอาสาเข้าไปเสริมสร้างความร่วมมือกับคนชุมชนผ่านหลักการของศาสตร์พระราชา คือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในประเด็นที่ 4 ด้านความมั่นคง ข้อ 4.2 ที่เน้นการน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความร่วมมือสามารถป้องกันปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนและสามารถนำรูปแบบนี้ไปเผยแพร่เพื่อการพัฒนาและนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาให้กับกลุ่มจิตอาสา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาและการเสริมพลังชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหาภายในชุมชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน รวม 34 คน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่ม

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมแบบสัมภาษณ์ การจดบันทึกภาคสนาม และเครื่องบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอธิบาย (Explanatory analysis) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีแบบสามเส้า (Triangulation)

ขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่ 1) วิจัยเอกสารจากศาสตร์พระราชา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ออกแบบชุดการอบรมศาสตร์พระราชาและการเสริมพลังชุมชน 3) ลงพื้นที่จัดการอบรม 4) ลงพื้นที่จัดการเสวนาปัญหาในชุมชน (สนทนากลุ่ม) 5) กิจกรรมลงมือเพื่อสร้างกิจกรรมจิตอาสา และ 6) จัดทำตัวแบบการใช้จิตอาสาเพื่อเสริมพลังชุมชนด้วยศาสตร์พระราชา ตามแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

1. ศาสตร์พระราชา คือ องค์ความรู้ที่ มาจากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือรัชกาลที่ 9 และหลักการวิจิตรที่ทรงใช้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจ รวมถึงพระบรมราโชวาทอันประกอบไปด้วย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา หลักองค์ความรู้ 6 มิติ หลักทรงงาน 23 ข้อ เป็นต้น “ศาสตร์พระราชา” คือ บรรดาองค์ความรู้แลภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่างๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้มั่นคง สันติสุข และยั่งยืน (คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา, 2560, หน้า 11) ซึ่งงาน

วิจัยชิ้นนี้เน้นการนำหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” เป็นเครื่องมือหลักสำหรับการออกแบบชุดอบรมแก่กลุ่มจิตอาสา

2. จิตอาสา หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่มีความพร้อม ความปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหา อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการใช้และการรักษาสິงของที่เป็นของส่วนรวม มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) = จิตสาธารณะ (Public mind) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดประชาสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society) นอกจากนี้ ฌ็อง-ฌัก กูว์แซง (1992) เสนอพฤติกรรมจิตอาสา 3 ประการ คือ 1) การช่วยเหลือผู้อื่น คือ การแสดงออกต่อสังคมและผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การใช้บริการ การอำนวยความสะดวก การแบ่งปันสิ่งของ 2) การเสียสละต่อสังคม คือ การแสดงออกต่อผู้อื่นและสังคม เช่น การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม การสละเงิน เวลา และร่างกาย เพื่อผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ 3) ความมุ่งพัฒนา คือ การแสดงออกถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น เช่น การใส่ใจต่อการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ชุมชน มีการเสนอแนวคิดในการพัฒนาสังคม ชุมชน และองค์กร ตลอดจนพัฒนากิจกรรม การส่งเสริมจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชน อย่างสร้างสรรค์และหลากหลายได้อย่างเหมาะสมจิตอาสายังเป็นการแสดงออกทางการกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน พร้อมสละเวลา แรงกายและ

สติปัญญาเพื่อสาธารณะโยชน์ ผู้ที่มีจิตเช่นนี้จะไม่หนีเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นผู้ที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี นอกจากนี้ แนวคิดที่เกี่ยวกับจิตอาสายังมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเจตคติต่อจิตอาสา ซึ่งเจตคติหรือทัศนคติ (Attitude) หมายถึง จิตลักษณะประเภทหนึ่งของคน จะปรากฏออกมาในรูปแบบของความพอใจหรือไม่พอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถประเมินค่าของคนเกี่ยวกับสิ่งนั้น ว่าเกิดประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใด ทำให้เกิดความพอใจหรือไม่พอใจไปพร้อมๆ กับการกระทำต่อสิ่งนั้นว่าชอบหรือไม่ชอบ (ปิ่นกนก สงศ์ปิ่นเพ็ชร และคณะ, 2553, หน้า 9-16)

3. การเสริมพลังชุมชน งานของ Paulo Freire (1986) อธิบายถึงการเสริมพลังชุมชน คือ กระบวนการที่คนในชุมชน (ซึ่งยังอยู่ในสภาวะปิดปากเงียบและสิ้นหวัง) ได้รวมตัวกันผ่านการสนทนา (Dialogue) และการปฏิบัติ (Praxis) จนก่อรูปเป็น “มโนสำนึก” (Conscientization) ซึ่งเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปลดปล่อยพันธนาการสู่ชีวิตที่มีคุณค่าและมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ในขณะที่ Saul D. Alinsky (1989) มองว่ากระบวนการที่ผู้ยากไร้ (the have-nots) ได้ตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการจัดตั้ง อันจะนำไปสู่การใช้อำนาจเชิงบวกเพื่อการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงที่มีจุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ ความยุติธรรม และการกระจายทรัพยากร นอกจากนี้ ในงานของ Glenn Laverack (2007, p. 20) พูดถึงการเสริมพลังชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่ชุมชนได้สร้างสิ่งที่มีค่าและมี

คุณลักษณะที่จะทำให้พวกเขามีอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง และมีจุดประสงค์ชัดเจนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมือง โดยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย สาธารณะ การตัดสินใจของรัฐ และการกระจายทรัพยากร ทางด้าน Jim Ife (2015, pp. 67-68) มองว่าเป็นกระบวนการของผู้เสียเปรียบในการทำหรือเปลี่ยนแปลงวาทกรรมหลัก เพื่อนำไปสู่การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชีวิต การเติบโต และอิสรภาพจากประสบการณ์ที่ทำให้เสียเปรียบ แนวคิดนี้มีใช้รูปแบบของ “อำนาจเหนือกว่า” (Power-over) แต่กลับเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยรูปแบบของ “อำนาจที่กระทำ” (Power to) กับ “อำนาจร่วม” (Power-with) เป็นต้น

นอกจากนี้ เครื่องมือในการเสริมพลังชุมชนของ Paulo Freire (1986) ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเพื่ออธิบายถึงสภาวะการใช้อำนาจของชาวบ้านภายใต้สภาวะ “วัฒนธรรมปิดปากเงียบ” เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะโลกใหม่ผ่านการเสริมสร้าง “มโนธรรมสำนึก” ซึ่งมีได้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน อย่างที่คนทั่วไปมีความเข้าใจว่าการพัฒนาในยุคปัจจุบันคือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการแก้ไขความยากจนเป็นหน้าที่ของรัฐ แต่ Freire เสนอให้เปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีคิด จิตสำนึก และพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อกัน จนเป็นเรื่องปกติของคนในชุมชน Freire มองว่าการเปลี่ยนจิตสำนึกดังกล่าวจะสามารถกระทำผ่านการศึกษารูปแบบใหม่ที่ “ผู้เรียนรู้เป็น

ศูนย์กลาง” หรือ “การศึกษาที่เน้นค้นหาปัญหา” (Problem-posing concept of education) ที่เป็นระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน “การสานเสวนา” และ “การปฏิบัติการ” ที่มีความเชื่อมโยงกับ “การไตร่ตรอง” และ “การลงมือทำ” ที่มีลักษณะกลับไปกลับมาและดำเนินการต่อเนื่องอย่างไม่มีจุดจบ

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปดังนี้

1. การเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับกลุ่มจิตอาสาพบว่า จากการประมวลเอกสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาดังกล่าว ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเน้นเรื่องหลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” แนวคิดจิตอาสา และแนวคิดการเสริมพลังชุมชนโดยการสลายวัฒนธรรมปิดปากเงียบ เพื่อเสริมทักษะและองค์ความรู้ให้กลุ่มจิตอาสาทั้ง 3 กลุ่ม หลังการอบรมศาสตร์พระราชาค้นพบว่ากลุ่มจิตอาสาส่วนใหญ่รู้จักเพียงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น มีแค่ไม่กี่คนที่เคยศึกษาศาสตร์พระราชาระดับอื่น ๆ ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจที่จะตอบ จากการสังเกตพบว่า พวกเขากังวลว่าคำตอบที่ตอบไปจะผิดไปจากคนอื่น และยังพบว่าหลังการอบรมกลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรีจะนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติ เช่น เป็นตัวอย่างที่ดีนำองค์ความรู้ไปขยายผลและประยุกต์ใช้ชวนสมาชิกเข้ามาเป็นจิตอาสา รวมกลุ่มลงมือทำกิจกรรมโดยไม่บีบบังคับ สอดคล้องกับกลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล เช่น การชักชวนให้คนอื่นเข้าร่วมเพื่อต้องการให้เข้าใจศาสตร์พระราช

การสร้างควมสามัคคีในชุมชนผ่านวันสำคัญต่างๆ ใช้วิธีแนะนำและทำเป็นขั้นตอน รวมถึงการช่วยเหลือคนเดือดร้อน

ในขณะที่กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพราน เสนอว่า จะนำแนวคิดที่ได้จากการอบรมไปใช้กับโรงเรียนผู้สูงอายุ การรวมกลุ่มกันในชุมชนเพื่อทำความดีในตนเอง ต่อมา พบว่าการนำหลัก “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” แก้ไขปัญหาในชุมชนนั้น กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพรานให้ข้อมูลว่าเข้าใจ คือ เข้าใจสภาพของชุมชน มีข้อมูลที่ชัดเจน เข้าถึง คือ เยี่ยมตามหมู่บ้าน เพื่อถามถึงสภาพปัญหา เช่น ผู้พิการ ผู้ประาะบาง ผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยมีทีมจิตอาสาไปเยี่ยมกลุ่มประาะบางดังกล่าว พัฒนา คือ มีจัดอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ด้านต่างๆ ในขณะที่ กลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรี พบว่า เข้าใจ คือ เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละชุมชน เข้าถึง คือ เข้าถึงโดยการเข้าไปช่วยเหลืออย่างจริงจังด้วยรักแบบไม่มีเงื่อนไข และพัฒนา คือ ให้เขาเปลี่ยนวิธีคิด ชีวิตจึงจะเปลี่ยน เป็นต้น ด้านกลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล พบว่าเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา คือ การนำหลักความเข้าใจที่มีอยู่แล้วนำมาใช้ในชุมชนและนำไปปรับใช้และชุมชนมีความต้องการอะไรและส่งเสริมสร้างปัญญา ให้เด็กและสตรี เป็นต้น (กลุ่มจิตอาสาอำเภอ นครชัยศรี, การสัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพราน, การสัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563)

2. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์ พระราชาและการเสริมพลังชุมชนเพื่อวิเคราะห์

ปัญหาภายในชุมชนคณะผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเสวนาปัญหาในชุมชนเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มจิตอาสาทั้ง 3 กลุ่มได้ใช้แนวคิดของการเสริมพลังชุมชนที่อบรมไป โดยเฉพาะการสลาย “วัฒนธรรมปิดปากเงียบ” ที่ทุกคนจะต้องพูดและเสนอประเด็นปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือใหญ่ จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันลงมติว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน และกลุ่มจิตอาสาสามารถนำไปสร้างกิจกรรมเสวนาของตัวเอง และนำปัญหาที่ลงมติไปออกแบบกิจกรรมเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ผลการศึกษา คือ กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑลเสนอปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาขยะ ยาเสพติด มลภาวะทางอากาศจิตสำนึก ใช้เลือดอก เป็นต้น กลุ่มจิตอาสาอำเภอ นครชัยศรี เสนอปัญหาของตนเองในที่ประชุม เช่น การบุกรุกแม่น้ำท่าจีน ความคิดต่าง เยาวชนติดเกม การขาดความสามัคคี เป็นต้น สุดท้าย กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพราน เสนอปัญหาของตนเองในที่ประชุม เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาครอบครัว ปัญหารายได้ของผู้พิการ เป็นต้น ทางด้านความช่วยเหลือนั้น ทั้ง 3 กลุ่ม ต่างต้องการให้ชุมชนมีจิตสำนึกมากขึ้น รวมไปถึงการเข้ามาช่วยเหลือด้านทรัพยากรต่างๆ จากหน่วยงานรัฐ เป็นต้น

ต่อมา คณะผู้วิจัยจัดกิจกรรมการลงมติ ปัญหาของชุมชนและนำปัญหานั้นสร้างเป็นกิจกรรมในนามจิตอาสาเพื่อร่วมกันแก้ไข ผลการลงคะแนน พบว่า กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล เสียงส่วนใหญ่ลงมติให้ “ปัญหาขยะ” เป็นปัญหา

สำคัญเร่งด่วนและสามารถสร้างกิจกรรมภายใต้กลุ่มจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาได้กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพราณ เสียงส่วนใหญ่ลงมติให้ “ปัญหาขยะ” เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนเช่นกันและสามารถสร้างกิจกรรมภายใต้กลุ่มจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ เราจะเห็นได้ว่าปัญหาขยะของทั้งสองพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกันเนื่องจากพื้นที่ทั้ง 2 อำเภอนี้เชื่อมต่อกันและมีสภาพความเป็นปริมณฑล สุดท้าย กลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรี เสียงส่วนใหญ่ลงมติให้ “ปัญหาการรुकกล้าแม่น้ำท่าจีน” เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนและสามารถสร้างกิจกรรมภายใต้กลุ่มจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ (กลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรี, การสัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑล, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2563; กลุ่มจิตอาสาอำเภอสามพราณ, การสัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563)

สรุป จากการศึกษาพบว่า กลุ่มจิตอาสาสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาศักยภาพชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมและจิตสาธารณะ เช่น การสร้างความสามัคคีในวันสำคัญต่างๆ เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมเครือข่ายจิตอาสาศาสตร์พระราชาร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชน เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือเข้าไปสอบถามผู้เฝ้าระวัง และการพัฒนา คือ มีสถานที่จัดอบรมหรือศูนย์การเรียนรู้ด้านต่างๆ และร่วมกันสอดส่องดูแลชุมชน สุดท้าย เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน เข้าถึงโดยการเข้าไปช่วยเหลืออย่างจริงจัง ด้วยรักแบบไม่มีเงื่อนไข พัฒนาให้เขาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจึงจะเปลี่ยน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มจิตอาสาที่มีความตระหนักถึงปัญหาของตนเองและมีความ

ต้องการที่จะนำองค์ความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาโดยเฉพาะ “การเข้าใจปัญหา เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และพัฒนาแนวทางแก้ไข”

นอกจากนี้ การสานเสวนาปัญหาในชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มจิตอาสาสามารถสะท้อนปัญหาที่ตนเองพบเจอมายังเป็นอิสระและได้ฝึกการสลายวัฒนธรรมปิดปากเงียบ (การกลัวพูด กลัวสะท้อนปัญหา) ต่อมาเมื่อทราบถึงปัญหาของสมาชิกแต่ละคนแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมลงมติว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดและเป็นปัญหาที่กลุ่มจิตอาสาสามารถออกแบบเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผลการลงมติพบว่า กลุ่มจิตอาสาอำเภอพุทธมณฑลและอำเภอสามพราณมีความเห็นและมีมติสอดคล้องกันคือ ปัญหาขยะในชุมชน ส่วนกลุ่มจิตอาสาอำเภอนครชัยศรีลงมติว่าปัญหาการรुकกล้าแม่น้ำท่าจีนของเอกชนเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด จากปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นกระบวนการสร้างวงจรหรือตัวแบบ “การใช้จิตอาสาเพื่อเสริมพลังชุมชนด้วยศาสตร์พระราชาร่วมกัน” เพื่อเป็นนวัตกรรมสำหรับกลุ่มจิตอาสาในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดอื่นๆ สามารถประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม และนำปัญหามาวิเคราะห์หาตัวแบบเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ คือ ปัญหาขยะสามารถมีแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการรณรงค์และใช้ตัวแบบแนวความคิดแยกขยะแบบ 3R และการสร้างธนาคารขยะ เพื่อให้กลุ่มจิตอาสาทั้งสองพื้นที่นำไปจัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์การลดขยะต่อไปผ่านตัวแบบดังกล่าว ส่วนปัญหาการรुकกล้าแม่น้ำท่าจีนนั้นจะใช้รูปแบบ

เข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านภาคีเครือข่ายความร่วมมือหลายภาคส่วนแบบองค์รวม และการอบรมให้ความรู้และการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบเป็นส่วนสำคัญ ยังรวมไปถึงการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การดำรงอยู่อย่างมีความสุข มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ความพอเพียง การพึ่งตนเอง และนำไปปรับใช้ และยังสอดคล้องกับงานของลักขิกา สมจิตร และปรุทธิ์ บัญศรีตัน (2563, หน้า 16-34) ที่ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” มาศึกษาคุณูปการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ พบว่า การนำหลักทรงงานดังกล่าวมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ได้หลักเกณฑ์ใหม่ คือ อยู่รอด พอเพียง และยั่งยืน มาใช้เป็นเกณฑ์การประเมินผลสภาพปัญหาในแต่ละชุมชน จนนำมาสู่กระบวนการการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปัญหาร่วมกับชุมชน ตลอดจนสรุปผลการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับแต่ละท้องที่ โดยมีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สามารถทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่พึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมกับการแก้ปัญหาทางธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ ดังนั้น ผลการศึกษา การอบรม และการสานเสวนา จึงควรนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชุมชนเมืองหรือกึ่งเมืองเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้กับชุมชนเกษตรกรรมได้อีกด้วย เพื่อผลักดันและเผยแพร่องค์ความรู้ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้ยั่งยืนและสามารถเข้าใจปัญหาภายในชุมชนและสร้างกิจกรรมเพื่อร่วมแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างตรงจุด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กลุ่มจิตอาสาสามารถได้เสนอปัญหาต่างๆ ซึ่งสะท้อนข้อเท็จจริง เพราะพวกเขาคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ฉะนั้น ข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ ควรจัดกิจกรรมเชิงสานเสวนาให้กับชุมชนหรือกลุ่มจิตอาสาทุกอำเภอ

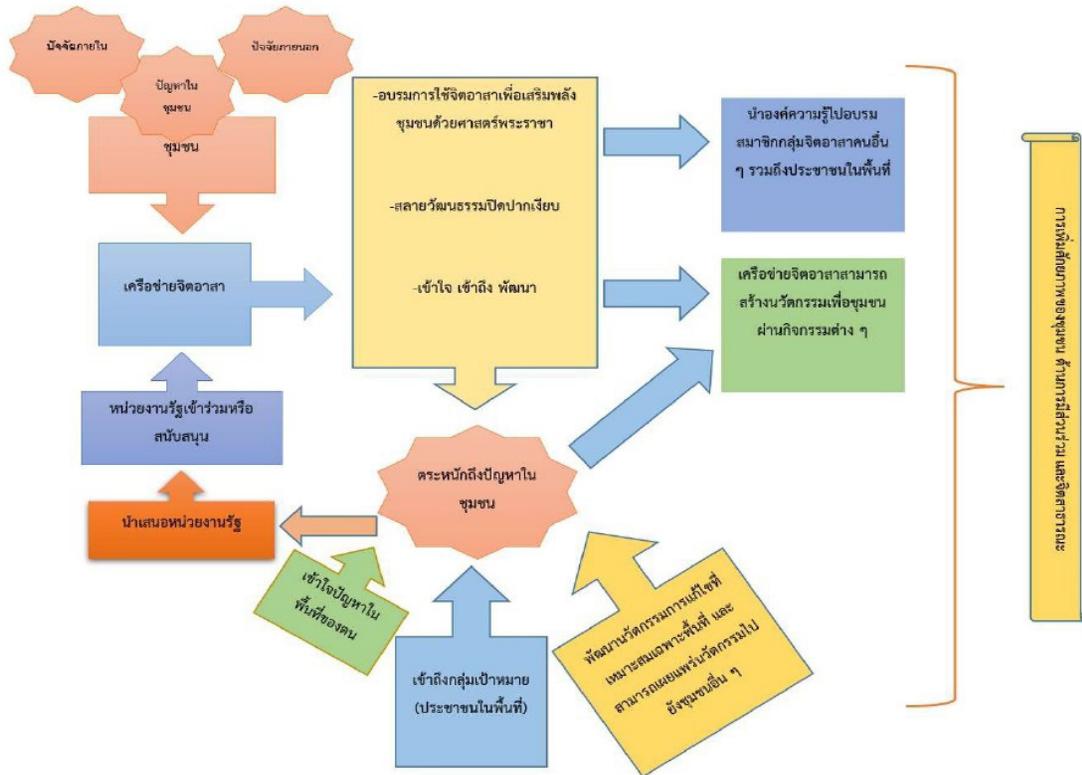
1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาในชุมชนร่วมกับการนำองค์ความรู้การเสริมพลังชุมชนด้วยศาสตร์พระราชาไปประยุกต์ใช้ จากนั้นหน่วยงานรัฐต้องเข้าร่วมการสานเสวนาเพื่อถอดบทเรียนนำไปปัญหาต่างๆ ไปจัดทำเป็นแผนและนโยบายบังคับใช้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำหรับผู้ที่สนใจทำการศึกษาแนวนี้ คณะผู้วิจัยขอแนะนำให้ดำเนินการวิจัยในรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR เพื่อให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย มิใช่แค่กลุ่มตัวอย่างเท่านั้น นักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความสะดวกเท่านั้น หากทำในรูปแบบดังกล่าวได้ คณะผู้วิจัยมองว่ากลุ่มจิตอาสาจะสามารถมีความตระหนักและมีแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมแก้ไขปัญหา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการศึกษาข้อมูลในช่วงต้นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นกระบวนการสร้างวงจรหรือตัวแบบการใช้จิตอาสาเพื่อเสริมพลังชุมชนด้วยศาสตร์พระราชา เพื่อเป็นนวัตกรรมสำหรับกลุ่มจิตอาสาในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดอื่นๆ สามารถประยุกต์ใช้ได้และสามารถนำต่อยอดทางวิชาการได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดนครปฐม. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564)*. นครปฐม: สำนักงานจังหวัดนครปฐม.

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา. (2560). *การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อปฏิรูปประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ณัฐนิชา ศรีบริบูรณ์. (2550). *การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงพิมล นิมิตรอนันท์ และคณะ. (2563). การเสริมพลังชุมชน: มโนทัศน์และการประยุกต์ในการปฏิบัติ การพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ*, 14(1), 13-23.

- ปิ่นกนก สงศ์ปิ่นเพชร และคณะ. (2553). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 3(1), 9-16.
- ลักษิกา สมจิตร และปรุทม์ บุญศรีตัน. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามแนวคิดของมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน. *วารสารปณิธาน*, 16(2), 16-34.
- อภิชาติ ดวงธิดาร และคณะ. (2563). ศาสตร์พระราชากับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 12(2), 165-180.
- Alinsky, S. D. (1989). *Ruler for Radicals: A Practical Primer for Realist Radicals*. New York: A division of Random House Inc.
- Arifudin, Besri, N. and Maswadi. (2013). Program of Community Empowerment Prevents Forest Fires in Indonesian Peat Land. *Procedia Environmental Sciences*, 17, 129-134.
- Brinkerhoff, D. W. and Omar A. (2006). *Decentralization and Community Empowerment: Does community empowerment deepen democracy and improve service delivery?*. Washington, DC: U.S. Agency for International Development Office of Democracy and Governance.
- Freire, P. (1986). *Pedagogy of the Oppressed*. Middlesex: Penguin Books.
- Ife, J. (2015). *Community Development in an Uncertain World: Vision, Analysis and Practice*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Laverack, G. (2007). *Health Promotion Practice: Building Empower Communities*. Berkshire: Open University Press.